

Rekomendacijos savivaldybėms ir mokykloms

dėl ukrainiečių
vaikų integracijos
į ugdymo procesą

VILNIAUS
KOLEGIJA

ISBN 978-609-436-069-5

© Vilniaus kolegija

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Rekomendacijos savivaldybėms ir mokykloms, užtikrinant ukrainiečių vaikų integraciją į ugdymo(si) procesą

Sudarytoja
Iryna Branytska

Konsultantai
Dikla Oz, Yulie Kromchenko, Arik Mandelbaum

Redaktorė
Dalia Kačinė – Vrubliauskienė

Maketuotoja - dizainerė
Deimantė Bulo

Vilnius, 2023

Turinys

Pagrindinės aplinkybės	4
Ivadas	5
1. skyrius. Vaikų laukimas	8
1.1. Pažintis su vaiku ir jo tėvais	8
1.2. Pasiruošimas vaiko atėjimui	8
2. skyrius. Vaikas mokykloje	10
2.1. Mokytojo bendravimas su vaiku, suaugusiojo vaidmuo	10
2.2. Saugi erdvė ir žaidimai	10
2.3. Tikslų nustatymas ir plano rašymas	12
3. skyrius. Mokytojų klausimai	16
3.1. Pojūčiai	16
3.2. Motyvacija	18
3.3. Kalba	21
4. skyrius. Kiti klausimai	24
4.1. Vaikų vertinimas	24
4.2. Bendravimas su tėvais	24
4.3. Kūrybiškas problemų sprendimas	26
4.4. Demokratijos principai mokykloje	27
4.5. Skirtingas pasiekimų lygis ir programos	28
5. skyrius. Svarbūs dalykai ir pratimai	30
5.1. Kaip rūpintis savimi ir planuoti laiką	30
5.2. Savo vertės pripažinimas	31
5.3. Klausymosi įgūdžių lavinimas	31
5.4. Erdvė bendriems klausimams aptarti	32

Pagrindinės aplinkybės

Prasidėjus karui Ukrainoje, tūkstančiai šios šalies gyventojų atvyko į Lietuvą, norėdami įsikurti ir gyventi saugioje šalyje. Čia jie sulaukė visokeriopos lietuvių pagalbos, už kurią yra labai dėkingi. Itin svarbu tapo suteikti ukrainiečių vaikams kokybišką, europietiškus standartus atitinkantį išsilavinimą. Jie pradėjo lankyti lietuviškas ir ne tik mokyklas, kuriose susidūrė su kalbos barjeru. Ugdymo įstaigose mokymas dažniausiai vyko lietuvių kalba, kurios vaikai nemokėjo. Siekdami kaip įmanoma greičiau ir sklandžiau įtraukti ukrainiečių vaikus į ugdymo procesą, mokytojai rengė mokymo medžiagą dviem kalbomis – lietuvių ir rusų, ieškojo tekstų ukrainiečių kalba (nors jos nemokėjo), kuriuos vaikai skaitydavo. Situacija buvo didelis iššūkis visiems: mokykloms, mokytojams, vaikams ir tėvams. Po trijų mėnesių tokio mokymo proceso organizavimo ir vykdymo mokytojai buvo išsekę, sistema pasirodė esanti netvari, taigi radosi poreikis ieškoti kito sprendimo.

Taip gimė idėja projekto, kurio tikslas – padėti mokytojams mokyti mokomosios kalbos nemokančius vaikus, pagrindinis siekis – sukurti tvarią švietimo sistemą vaikams iš Ukrainos ir kitų šalių, taip pat reemigrantams, t. y. iš emigracijos į Lietuvą grįžusiems lietuvių šeimų vaikams. Projekte gvildenami ne tik kalbos, bet ir įtraukiojo ugdymo klausimai. Įtraukusis ugdymas – ugdymas kiekvienam mokiniui, kuriam reikia personalizuotos ugdymo sistemos, integruotos į įprastą.

Šiame leidinyje pateikiami aptartų klausimų atsakymai ir situacijų sprendimai, rasti kartu su Lietuvos mokyklų mokytojais (mokyklų sąrašas pateikiamas leidinio pabaigoje). Rengiant leidinio medžiagą, buvo tiriama Lietuvos švietimo sistema, ieškoma atsakymų, kuriuos būtų galima įgyvendinti konkrečioje mokykloje tokiomis sąlygomis.

Esu labai dėkinga Atviros Lietuvos fondui už pagalbą tvirtinant projektą, ypač Giedriui ir Sandrai, taip pat savo partnerei Vaivai Juškienei ir Vilniaus kolegijai, padėjusiai rengiant šį projektą.

Kiekviename skyriuje į svarbiausius klausimus pateikiami atsakymai, parengti bendradarbiaujant su mokyklomis.

Skyriuje „Vaikų laukimas“ pateikiama informacija, kaip pasiruošti, ką išsiaiškinti ir ką daryti prieš vaikui pradėdant lankyti mokyklą.

Skyriuje „Vaikas mokykloje“ pateikiami atsakymai į klausimus apie tai, kaip pabėgėlių ar migrantų vaikai pradeda mokytis, kaip jie leidžia laiką mokykloje ir ką jie turėtų žinoti.

Skyriuje „Mokytojų klausimai“ pateikiama informacija, kaip motyvuoti mokinius mokytis lietuvių kalbos, įvardijami trukdžiai, t. y. kas trukdo mokytojams įgyvendinti mokymo programą.

Skyriuje „Kiti klausimai“ rašoma apie tai, kokių mokyklos siūlo sprendimų, vertinant pabėgėlių vaikus, kaip bendrauti su šių mokinių tėvais, kaip rasti atsakymus į daugybę kasdien kylančių klausimų ir kokios yra bendrosios sąlygos.

Paskutiniame skyriuje „Svarbūs dalykai ir patimai“ aptariami klausimai, kurie ne visada yra aktualūs dirbant su ukrainiečių mokiniais ar kitais pabėgėliais ir migrantais, tačiau yra svarbūs dirbančiam mokytojui. Pavyzdžiui, patimai leidžiantys dirbti kūrybiškai. Taip pat teikiama informacija apie taisykles, bendros erdvės svarbą komandai ir sprendimų priėmimo algoritmus. Šiame skyriuje gvildenami ir klausimai apie demokratijos lygius mokykloje ir kaip juos palaikyti.

► **Leidinio medžiaga parengta, remiantis projekte dalyvavusių Lietuvos mokyklų mokytojų patirtimi.**

Pirmiausia reikia žinoti, kas yra pabėgėliai, emigrantai ir kodėl jiems reikia skirtingų studijų sąlygų.

Pabėgėlis – tai asmuo išvykęs iš savo valstybės, todėl kad pagrįstai bijo persekiojimo dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių pažiūrų. Tai asmuo, kuris iš savo šalies išvyko labai greitai, neturėdamas išankstinio plano, dažnai pasimetęs ir traumuotas. Jis patiria nuolatinį stresą, kuris laikui bėgant neišnyksta, tik stiprėja. Įvykiams pabėgėlių šalyje (ukrainiečių atveju – karui) tęsiantis, stresą keliantis veiksnys nedingsta.

Emigrantas – tai asmuo, kuris išsikėlė gyventi į kitą šalį savo noru.

Reemigrantas – tai į tėvynę grįžęs emigrantas.

Kas nutinka tremtiniams ir pabėgėliams:

- ▶ kelios tapatybės (susiformavusi tapatybė ir besiformuojasi nauja tapatybė, kuri leidžia prisitaikyti prie naujos socialinės aplinkos);
- ▶ desocializacija (poreikis socializuotis naujoje aplinkoje);
- ▶ nauja socializacija kurianti naują tapatybę ir naujus vaidmenis (buvusi motina, žmona ir vyrė, svečioje šalyje moteris gali būti ne tik motina, bet ir rūpin-tis dar keliais vaikais, prižiūrėti pagyvenusį žmogų ir dirbti valytoja);
- ▶ sumišimo būsena dėl bendravimo, kuris būtinas norint socializuotis, bet ne visada aišku, kaip bendrauti;
- ▶ atsirandanti hibridinė tapatybė.

Emigrantams svarbu bendrauti naujoje aplinkoje neprarandant savo tapatybės.

Su kuo susiduria pabėgėlių ir migrantų vaikai:

- naują kultūrą (prisitaikymas prie juos supančio pasaulio);
- naują socialinę aplinką (naujų ir senų draugų svarba, problema, kaip pritapti, kai nežinai taisyklių, dėvi kitokius drabužius ir pan.);
- sunkiai sulaukiama pagalba iš tėvų (tėvai ne visada pasiekiami, atsiskyrimo etapas paaugliams);
- žemas atstovavimo mokykloje lygis kelia emocinių problemų, kylančių dėl emigracijos traumos;
- traumuojančia patirtimi dėl įvykių gimtojoje šalyje.

Visus išvardytus veiksnius svarbu žinoti prieš pradedant dirbti su pabėgėlių ir migrantų vaikais.

1. skyrius. Vaikų laukimas

1. skyrius. Vaikų laukimas

1.1. Pažintis su vaiku ir jo tėvais

Pakvieskite ir vaiką ir jo tėvus susitikti.

Susitikimo tikslas – išsiaiškinti šeimos situaciją, nustatyti, kokius vaiko poreikius turėtų atliepti mokykla ar klasė. Susitikus būtina sužinoti, ar vaikas moka kalbą, kuria vykdomas ugdymo procesas mokykloje.

Prieš susitikimą galima parengti klausimyną, kuriame būtų pateikti klausimai, leidžiantys surinkti pagrindinę informaciją apie vaiką ir jo tėvus: prašoma nurodyti kontaktus, pateikti informaciją apie vaiko sveikatą, ankstesnę sėkmę mokykloje ir galimus šeimos poreikius.

Susitikimo metu kalbantis su vaiku ir jo tėvais bei jiems atsakant į klausimyno klausimus gauta informacija padės sukurti vaikui patogią aplinką, mokytojui suprasti, kaip jis galėtų padėti vaikui adaptuotis mokykloje, įgalinti jį mokytis.

1.2. Pasiruošimas vaiko atėjimui

Mokyklą pradėjus lankyti kitakalbiamis arba specialiųjų poreikių turintiems vaikams, svarbu atsižvelgti į du dalykus.

1. Sukurti saugią klasės aplinką. Saugi klasės aplinka – tai aplinka, kurioje vaikas jaučiasi saugus, nes dirba jo vartojamą kalbą mokantis suaugusysis (mokytojas ar padėjėjas), iš jo nesitikima gerų mokymosi rezultatų nuo pirmos dienos mokykloje, skiriama laiko adaptacijai tiek, kiek jam reikia.
2. Įrengti atskirą saugią erdvę, „namelį“, kuriame vaikai jaustųsi saugūs ir kuris atlieptų jų poreikius. Pavyzdžiui, ukrainiečių vaikams tokia erdvė galėtų būti vieta, kur jie susirinktų su suaugusiuoju, mokančiu jų kalbą.

Pagrindiniai saugios klasės aplinkos kūrimo principai:

- užtikrinti, kad aplinkoje būtų vietinis suaugusysis arba užsienietis, mokantis mokinio kalbą;
- ▶ organizuojama veikla būtų orientuota į vaiką. Pirmiausia atsižvelgiama į vaiko poreikius;
- leidžiama užsiimti įvairia veikla ir žaisti įvairius žaidimus.

2. skyrius.

Vaikas mokykloje

2. skyrius. Vaikas mokykloje

2.1. Mokytojo bendravimas su vaiku, suaugusiojo vaidmuo

Nesvarbu, su kokiais vaikais ar vaikų grupėmis dirbtų mokytojas, nesvarbu, kas mokosi klasėje – vaikas, nemokantis kalbos, ar vaikas, turintis specialiųjų poreikių, – svarbiausia, mokytojas turi užmegzti ryšį su kiekvienu mokiniu prieš pradėdamas juos mokyti. Mokiniai turi pasitikėti mokytoju, jaustis saugūs būdami šalia jo, nes gali juo pasikliauti.

Prieš pradėdamas dirbti su vaiku, mokytojas turi su juo pasikalbėti, paklausti, kas jam patinka, pažadėti jam padėti ir pasakyti, kad jis gali kreiptis į jį, jei kiltų klausimų. Mokytojas taip pat turėtų parodyti vaikui patalpas: klases, sporto salę, tualetą, valgyklą ir t. t.

Pasitaiko atvejų, kad mokytojas – vienintelis asmuo, palaikantis vaiką, nes tėvai to padaryti negali. Svarbu įsidėmėti, kad mokytojas negali pakeisti tėvų ir priimti atsakomybės už vaiką, tačiau gali tapti svarbiu suaugusiuoju, kuriuo vaikas pasitiki.

10

2.2. Saugi erdvė ir žaidimai

Dauguma vaikų, atvykę į Lietuvą, patenka į mokyklas, kuriose mokiniai ir mokytojai kalba kita kalba, kuriose nėra pažįstamų, apskritai žmogaus, kalbančio vaiko gimtąja kalba. Tokia situacija kelia didelį stresą vaikams. Todėl pirmiausia reikėtų pasirūpinti saugia erdve mokiniui. Mokykloje vaikas turi jaustis saugus, užjaučiamas, priimtas ir mylimas.

Norint geriaus suprasti, ko reikia mokiniui, galima atlikti du pratimus.

Prisiminkite namelį, kuriame vaikystėje leisdami laiką jautėtės saugūs. Tokius namelius įsirengia ir ukrainiečių vaikai. Kodėl? Kad jaustųsi saugūs. Svarbu, kad šį jausmą vaikai patirtų ir mokykloje. Žinant, kas yra saugumas, lengviau suprasti, kaip galima tai sukurti.

Užmerkite akis ir įsivaizduokite, kur yra jūsų saugi erdvė. Kelioms minutėms persikelkite į ją. Koks jausmas ten būti? Ką matote, girdite, jaučiate?

Prisiminkite šį jausmą, svarbu jį išsaugoti, kad suprastumėte, kaip turėtų jaustis vaikas, kilęs iš šalies, kurioje vyksta karas.

Norint, kad vaikas jaustųsi saugiai, svarbu:

► **sutelkti dėmesį į vaiką. Jei yra vaikų, patiriančių krizę, labai svarbi parama ir vieta, kurioje jie jaustųsi kaip vaikai – saugi erdvė žaisti, kūrybiškai veikti, pagarbiai bendrauti;**

- ▶ kai tik įmanoma, suteikti vaikams galimybę užsiimti įvairia veikla. Gerai, jei klasėje yra žaidimų, kūrybiškumo, saviraiškos ir įtraukimo į veiklas įrangos;
- ▶ nereikalauti iš vaiko gerų pažymių ir rezultatų, svarbu duoti jam laiko prisitaikyti, o tada sukurti specialų planą, kuriame būtų numatytas naujos informacijos mokymosi tempas, vertinimo kriterijai ir medžiagos sudėtingumas;
- ▶ pasiūlyti žaidimų klasėje. Medžiagai pateikti gali prireikti mažiau laiko, bet jei vaikas bus įsitempęs, jis vis tiek nesugebės jos išmokti iki galo. Todėl svarbu žaisti žaidimą, kurio metu vaikas jaučia turįs teisę suklysti, kuriame yra užduočių komandai, kuriame gali pademonstruoti stiprybes ir susidraugauti su klasės draugais. Šie žaidimai neturėtų būti orientuoti į medžiagos išmokimą. Pagrindinis žaidimų tikslas – pažinti ir bendrauti su kitais vaikais.

Vaiko bendravimas su suaugusiuoju yra galingiausia žmonijos žinoma priemonė psichinei sveikatai atkurti.

Žaidimų tipai:

Santykių žaidimai – santykiams su žaidėjais arba mokytoju užmegzti.

Kūno žaidimai – vaikas susipažįsta su kūno galimybėmis.

Žaidimai su daiktais – su žaislais, įvairiais daiktais, jų skleidžiamais garsais, ieškoma naujų būdų, kaip juos panaudoti.

Socialiniai žaidimai – kitų žaidėjų dalyvavimas.

Istorijų žaidimai – skirti kalbos mokymuisi, kai mokytojas arba vaikas pasakoja istorijas.

Kūrybiniai žaidimai – kūrybinio mąstymo ir vaizduotės ugdymas, kai vaikas sugalvoja kažką, ko nėra.

Kodėl svarbu žaisti?

Kiekvienas vaikas žino, ką gali ir ko negali daryti. Žaisdamas jis sužino savo galimybių ribas ir išmoksta jas įveikti. Tuo metu vaikas gali klysti, bandyti iš naujo, tobulinti įgūdžius ir mokytis iš klaidų. Vaikas žaisdamas prisiima atsakomybę už savo veiksmus.

Taigi, kai vaikas ateina į nepažįstamą erdvę, svarbu žaisti, nes tuo metu jis jaučiasi saugus.

Svarbu mokykloje sukurti ne tik saugią aplinką klasėje, bet ir atskirą saugią erdvę vaikams, ypač pabėgėliams ir traumų patyrusiems vaikams.

Atskirės saugiės erdvės vaikų, kuriems reikia pagalbos, kūrimo principai:

- ▶ yra specialistų, mokančių vaiko kalbą ir galinčių suteikti mokiniui reikiamą pagalbą ar paramą;
- ▶ įvairios žaidimų, sporto, kūrybiškumo, bet kokios vaikui svarbios apraiškos galimybės;
- ▶ galimybė daryti tai, ko vaikas nori bet kuriuo metu. Nereikalaujama, kad visi vaikai dalyvautų kokioje nors veikloje kartu. Teikiami pasiūlymus, bei išklausomi vaikai;
- ▶ stabilumas ir pakartojamumas – jis veikia pagal tvarkaraštį, kelias dienas per savaitę, stabiliu režimu.
- ▶ nuosavybė – erdvėje nuolat yra vaikų saviraiškos ir kūrybos elementų, pavyzdžiui, piešiniai ant sienos su jų vardais.
- ▶ saugumas ir atsakomybė – paaiškinkite keletą paprastų elgesio erdvėje taisyklių, kurias vaikai žino. Taisyklės grindžiamos siekiu išsaugoti žmogaus orumą (smurtas neleistinas) ir įrangą (ja dalijamasi ir atsakomybė už erdvę yra bendra).
- ▶ pritaikomumas – suaugusiojo vaidmuo – suteikti veiklai naujų interesų ir pritaikyti ją įvairaus amžiaus vaikams, kurie mėgsta šią erdvę.

Tokią erdvę galima įrengti bet kurioje mokykloje. Tai gali būti atskiras psichologo ar socialinio darbuotojo kabinetas arba bet kuri patalpa, kurioje vaikai po pamokų kelis kartus per savaitę susitiktų pabūti kartu su mokytoju. Ugdytojas po pamokų galėtų pasilikti su ukrainiečių vaikais ir nuveikti ką nors malonaus: išgerti arbatos, pasikalbėti, pažaisti, piešti – tai, kas vaikams patinka. Už šią erdvę atsakingas asmuo parinktų ir parengtų temą bei surastų priemones, kurių reikėtų susitikimo metu.

Tūkstančiams ukrainiečių vaikų, pradėjus lankyti mokyklas Lietuvoje, svarbu buvo išspręsti saugios erdvės klausimą, tačiau buvo ir kitų neįprastų situacijų, kurias teko spręsti mokyklos administracijos darbuotojams ir mokytojams. Taigi, leidinyje taip pat pateikiama informacija dėl kitų klausimų, kylančių organizuojant ir vykdančiam ukrainiečių vaikų švietimą.

2.3. Tikslų nustatymas ir plano rašymas

Tiek specialiųjų poreikių turinčiam mokiniui, tiek pabėgėlių vaikui pardėjus lankyti mokyklą svarbu, kad būtų parengtas individualus ugdymo planas. Nemokėdamas kalbos, pabėgėlių vaikas negali mokytis, todėl jo mokymosi lygis mažėja. Mokymosi lygis mažėja ir dėl patirto bei patiriamo streso. Todėl mokytojui ir vaikui svarbu sudaryti specialų planą, kad jie galėtų pasiekti užsibrėžtų tikslų.

Tikslo formulavimo ir plano kūrimo etapai:

1. Informacija, reikalinga nustatyti tikslą ir sukurti planą, renkama stebint vaiką, bendraujant su tėvais, kitais mokytojais ir psichologu.
2. Surinkta informacija susisteminama, išskiriant stiprybes ir tai, į ką reikia ypač atkreipti dėmesį.
3. Keliami pozityvūs, pasiekiami, konkretūs, išmatuojami, praktiški ir motyvuojantys tikslai.
4. Nustatomi tikslo uždaviniai.
5. Iškelto tikslo ir uždavinių įgyvendinimas.
6. Apibendrinus pasiekimų rezultatus, džiaugiamasi.

Kokie turėtų būti tikslai:

Praktiniai

- ☒ Būsiu geriausias futbolo komandoje.
- ☒ Tris kartus per savaitę eisiu į sporto salę.
- ☒ Aš stengsiuosi gerai mokytis matematiką.

Išskirtiniai

- ☒ Dukart per kalbos pamoką dalyvausiu diskusijoje.
- ☒ Per savaitę sutaupysiu pinigų ir nupirksiu mamai gėlių.
- ☒ Turėsiu daug draugų.

Pasiekiami

- ☒ Noriu, kad visi būtų mano draugai.
- ☒ Per mėnesį noriu sutaupyti pinigų ir nusipirkti kompiuterinį žaidimą.
- ☒ Aš ketinu laimėti loterijoje.

Teigiami

- ☒ Prieš testą užmerksiu akis ir pamatysiu galimus atsakymus.
- ☒ Bendraudamas klasėje su draugais, jų nepertrauksiu, kalbėsiu tik kai jie klausysis.
- ☒ Neliūdėsiu, jei mokytojas manęs nepagirs.

Įvardytus tikslus mokytojas kartu su vaiku galėtų užrašyti popieriaus lape. Pavyzdžiui, kiekvieną tikslą, kurį vaikas suplanavo pasiekti, galima užrašyti lape nubraižytose rodyklėse. Tokios schemos leistų matyti žingsnius, kuriuos būtina atlikti, siekiant vieno ar kito tikslo.

Tikslus reikėtų sugrupuoti į ilgalaikius ir trumpalaikius.

Tikslų siekimo terminų numatymas:

1. Tikslui pasiekti galima skirti du–tris mėnesius.
2. Pirmuosius rezultatus pateikti pirmojo semestro pabaigoje.
3. Antruosius rezultatus pateikti mokslo metų pabaigoje.
4. Siekiant tikslų naudoti skaičiuokles, „Google“ dokumentus, asmeninius pokalbius ir apmąstymus.

Informacijos, kuri svarbi siekiant tikslų, fiksavimas:

- ▶ Įvardyti mokymosi stiprybes ir tai, ką reikia pasimokyti labiau.
- ▶ Surašyti dalykus, kurių mokantis reikia skirti daugiau laiko. Siekiant šių dalykų geresnių rezultatų, numatyti trumpalaikius bei ilgalaikius tikslus.
- ▶ Tikslas turėtų būti pozityvus, pasiekiamas, išmatuojamas, konkretus, praktiškas ir įkvepiantis.
- ▶ Vyresni vaikai tikslą galėtų formuluoti kartu su mokytoju, mokinio gimtąja kalba. Tai vaiką įgalintų priimti didesnę atsakomybę už rezultatus.

Sritis	Subtikslas	Laikotarpis, kuriam nustatomas tikslas	Mokymosi būdai, metodai, apibrėžtys	Sėkmės vertinimo kriterijai	Partneriai	Tarpiniai pasiekimai	Bendri pasiekimai
Komunikacija	1. Palauksiu, kol kalbės kitas asmuo 2. Bendrausiu tik jei bus svarbu 3. Girdėsiu, kada kas nors reaguoja į mane	Semestras	Balsavimas, asmeniniai pokalbiai, stebėjimas	Laikysiuosi klasės bendravimo taisyklių	Aš, mokytojai, padėjėjai		

3. skyrius.

Mokytojų klausimai

3. skyrius. Mokytojų klausimai

3.1. Pojūčiai

Dažni mokinių pasakymai:

- ▶ Dėl ko eiti į mokyklą ir mokytis lietuvių kalbos, jei vis tiek greitai grįšime namo?
- ▶ Dėl ko apskritai mokytis, jei viską galima prarasti per akimirką?

Mokytojai dažnai skundžiasi, kad pabėgėlių vaikai neturi motyvacijos mokytis lietuvių kalbos, nes žino, kad po mėnesio, dviejų ar šešių grįš namo. Sunkiausia vaikui paaiškinti, kad karas po mėnesio ar dviejų gali nesibaigti, jis gali tęstis metų metus. Vaikai nenori to girdėti, todėl svarbu labai atsargiai jiems pasakyti, taip, karas baigsis, bet šiuo metu jie mokosi lietuviškoje mokykloje, todėl turi mokytis lietuvių kalbos. Žinoma, pasitaiko ir išimčių. Nusprendėme pažvelgti į šios mokymosi ir išgyvenimo patirties reikšmes platesniame kontekste. Iš kur atsiranda prasmės? Kaip mes dirbame su reikšmėmis? Nes be vaikų, kurie nemato prasmės mokytis kalbos, yra ir suaugusiųjų, kurie nemato prasmės apskritai, nes prasidėjus karui viskas gali išnykti akimirksniu.

Todėl pirmo seminaro metu mokyklose buvo pristatyta logoterapija ir jos kūrėjas Viktoras Emilis Franklis.

Viktoras Emilis Franklis – austrų neurologas ir psichiatras, žinomas kaip trečiasis Vienos psichoterapeutas ir logoterapijos pradininkas. Jis gimė 1905 m. kovo 26 d. Vienoje.

16

Kaip rasti mokymosi prasmę?

Pabėgėlių vaikams mokymasis mokykloje yra įprasto gyvenimo dalis. Tai erdvė, kurioje jie gali bendrauti, augti ir svajoti apie laimingą ateitį.

Logopedinė pagalba gali padėti vaikams rasti mokymosi prasmę, dėl to atsiranda motyvacija mokytis geriau su didesniu entuziazmu. Tai filosofija, kuri pateikia įrankius, padedančius orientuotis pasaulyje, rasti idėjų ir išskelti kalbos, kaip integracijos ir asmeninio tobulėjimo priemonės, svarbą. Logoterapijos filosofijos atstovai teigia, kad pagrindinė žmogaus motyvacija yra ne malonumų ieškojimas, o egzistencijos tikslo atradimas. Ji turėtų padėti žmonėms įveikti prasmės krizę.

1. Gyvenimas turi prasmę bet kokiomis aplinkybėmis, net ir pačiomis baisiausiomis.
2. Pagrindinė žmogaus gyvenimo motyvacija yra noras rasti gyvenimo prasmę.
3. Žmogus turi galimybę rasti gyvenimo prasmę situacijose, kuriose ką nors daro ir patiria, arba bent jau situacijoje, kurioje kenčia nesibaigiančias kančias.

Labai svarbu, kad su vaikais bendrautų suaugusieji, kuriais vaikai pasitiki. Tai gali būti mokytojai, socialiniai darbuotojai arba psichologai. Iš naujo rasti gyvenimo prasmę, kai ji prarasta, – sunki ir svarbi užduotis, todėl svarbu, kad mokytojai, socialiniai darbuotojai arba psichologai palaikytų kuo glaudesnį ryšį su vaiko tėvais ar globėjais. Siūloma organizuoti susitikimus su vaiku, kurių metu suaugusieji, suprasdami prasmės prigimtį, parinktų tinkamus žodžius, padedančius vaikui atkurti gyvenimą ir įsitraukti į veiklas.

Trys pagrindiniai logopedijos metodai, kurie gali padėti rasti prasmę:

1. Paradoksali intencija – prašyti to, ko labiausiai bijome. Suaugusysis skatina besimokantįjį nors akimirką trokšti to, ko jis bijo.
2. Derefleksijos metodo esmė atitraukti žmogus dėmesį nuo jo problemų, nukreipiant jį kitur. Taigi, suaugusysis atitraukia mokinių dėmesį nuo jų problemų, nukreipdamas jį į ką nors kita reikšminga pasaulyje.
3. Sokrato dialogas – tai metodas, kai logopedas vartoja paties žmogaus žodžius kaip savęs pažinimo metodą.

Svarbu prisiminti:

- ▶ Kiekvienas turi sveiką šerdį.
- ▶ Pagrindinis suaugusiojo tikslas – dirbti su asmeniu, kad jis realizuotų savo vidinius išteklius, ir suteikti jam įrankių, leidžiančių naudotis vidine esybe.
- ▶ Gyvenimas žmogui siūlo tikslą ir prasmę. Jis nebūtinai turi suteikti žmogui pasitenkinimo ar laimės jausmą (Mokytojai, turėdami tai omenyje, nereikalauja, kad mokinys būtų laimingas. Kai kuriomis aplinkybėmis tai neįmanoma).

Logoterapijos procesas:

- ▶ Pirmas žingsnis – padėti žmogui atsiriboti nuo savo problemų ir simptomų.
- ▶ Antrasis žingsnis – formuoti asmens požiūrį, padedant jam pažvelgti į savo situaciją iš kitos perspektyvos.
- ▶ Trečias žingsnis – skatinti atvirumą naujoms reikšmėms.

Kita priemonė, kurią galima naudoti dirbant su ukrainiečių vaikais, – „Ikigai“.

Galima pasikalbėti su vaiku, keliant klausimus:

- ▶ Ką mėgstate daryti?
- ▶ Kas jums sekasi?
- ▶ Už ką žmonės yra dėkingi?
- ▶ Ko pasauliui iš jūsų reikia?

3.2. Motyvacija

Tikėtina, kad motyvacijos problema – opus įvairių šalių mokyklų mokytojų rūpestis. Ukrainoje su šia problema susiduria visos be išimties mokyklos. Mokytojai ir tėvai sako: „Mokykis, nes taip reikia“. Mokiniai kelia daugybę klausimų: „kodėl mes to mokomės?“, „dėl ko mums tai bus naudinga ateityje“, „kaip tai galima pritaikyti mano gyvenime“. Taigi motyvacijos mokytis klausimas yra vienas svarbiausių. Ir tai yra gerai, nes už tariamo tinginavimo galima įžvelgti vaiko kritinį mąstymą ir norą stengtis daryti kažką įdomaus ir svarbaus.

Motyvacija mokytis yra ne tik mokyklos ir mokytojo atsakomybė. Tai taip pat tėvų ir vaiko atsakomybė. Taigi, pirmiausia mokytojai apie mokymosi ir švietimo svarbą turi kalbėtis su tėvais.

Motyvacijos mokytis problema yra daugiasluoksnė.

Įprasta sakyti apie mokinio motyvaciją mokytis:

- ▶ „Šio mokinio niekas nemotyvuoja.“
- ▶ „Kartais jis turi motyvacijos, kartais ne.“
- ▶ „Reikia jam duoti kažką, kas jį motyvuotų.“

Motyvacija yra stebuklingas mygtukas, kurį reikia paspausti. Tačiau tai nėra taip paprasta, ar ne?

Kiek kiekvienas žmogus, kai buvo studentas, yra girdėjęs pasakant: „Tu turi potencialo, tau tik reikia daugiau dirbti.“

Ar tai padėjo jiems labiau dirbti? Tikriausiai kažkam padėjo, bet tikrai ne visiems.

Ar kada nors jie apie tai galvojo?

Ar pagalvojote apie šiuos dalykus?

- ▶ Ar konkurencija motyvuoja? Kas yra motyvuotas, kas ne?
- ▶ Kaip dėl bausmių? Kaip vaikai reaguoja į bausmes? Kaip ilgai jie reaguoja į tai?

Bausmė, konkurencija ir apdovanojimas – tai labiausiai paplitę motyvacijos būdai mokyklose. Jie vadinami išorine motyvacija. Kokių dar yra išorinės motyvacijos būdų? Kokių naudojate? Kaip jie veikia?

Vidinę motyvaciją tyrė daug mokslininkų. Leidinyje remiamasi Richard'o Lavoy'aus darbais.

Pagrindiniai motyvacijos veiksniai pagal Richard'ą Lavoy'ų:

- ▶ žmonės,
- ▶ maistas,
- ▶ smalsumas,
- ▶ svarbumas, reikšmė.

Kaip atpažinti motyvaciją turinčius mokinius:

- ▶ patinka dirbti grupėse,
- ▶ bendraujantys,
- ▶ turi humoro jausmą,
- ▶ atviri ir draugiški,
- ▶ stilingi,
- ▶ nemėgsta būti vieni,
- ▶ ieško draugų,
- ▶ bijo socialinio neatitikimo.

Kaip mokytojas turėtų elgtis atpažinęs motyvuotą mokytiis vaiką?

Kas įkvepia motyvuotus mokinius:

- ▶ bendravimas akis į akį, empatiški pokalbiai,
- ▶ darbas poromis, atliekant projektines arba kitas paskirtas užduotis,
- ▶ geri atsiliepimai,
- ▶ asmeniniai gimtadienio sveikinimai,
- ▶ mokinio lankymas ne klasėje ar namuose,
- ▶ dalinimasis asmeninėmis istorijomis iš privataus gyvenimo,
- ▶ nusivylimo nedemonstravimas.

Viskas, kas padeda kurti nuoširdų santykį su mokiniu, kuomet vaikas jaučiasi svarbus, radęs savo vietą ir gyvenimo prasmę, padeda atkurti ir motyvaciją mokytis.

Kaip atpažinti mokinius, kuriuos motyvuoja galia:

- ▶ jie turi savo nuomonę ir ją siekia įrodyti,
- ▶ turi vadovavimo įgūdžių,
- ▶ linkę skųstis arba pykti,
- ▶ jie elgiasi taip, kaip mano esant tinkama,
- ▶ yra sąžiningi,
- ▶ yra užsispyrę,
- ▶ juos domina taisyklės ir priežastys,
- ▶ atkakliai siekia to, kas jiems svarbu.

Kas motyvuoja mokinius, kuriuos motyvuoja galia:

- ▶ mokinio ir mokytojo vaidmenų keitimas,
- ▶ suteikta atsakomybė,
- ▶ įvertintas lyderio elgesys,
- ▶ debatai – tai atvira erdvė nuomonėms išgirsti,
- ▶ mokinių dalyvavimas priimant sprendimus,
- ▶ teisė balsuoti ir teisė rinktis,
- ▶ aiškios taisyklės ir misija.

Kaip atpažinti mokinius, kuriuos motyvuoja smalsumas:

- ▶ turi daug interesų,
- ▶ kiekvieną dieną siekia įgyti naujų žinių,
- ▶ džiaugiasi pokyčiais,
- ▶ bendrauja su daug žmonių,
- ▶ jiems patinka spręsti problemas,
- ▶ jiems patinka geros žinios apie pasaulį,
- ▶ pateikia originalius atsakymus,
- ▶ savarankiškumas.

Kas motyvuoja smalsumą skatinančius mokinius:

- ▶ projektai,
- ▶ moksliniai tyrimai,
- ▶ mįslės,
- ▶ žaidimai – mokymosi organizavimas per žaidimą,
- ▶ problemų sprendimas,
- ▶ kelionės, ekskursijos,
- ▶ vietos pakeitimas,
- ▶ kvietimas į svečius,
- ▶ vaiko interesų paisymas,
- ▶ studentų mokymas studentus.

Kaip atpažinti mokinius, kuriuos motyvuoja svarba, prasmė:

- ▶ kolektyvinės tapatybės paieškos,
- ▶ jie nori būti įtraukti į kažką didesnio nei jie patys yra,
- ▶ didesnio dėmesio ir pripažinimo siekimas,
- ▶ juos domina herojai ir sektini pavyzdžiai,
- ▶ jiems patinka išreikšti ideologines idėjas,
- ▶ jiems patinka padėti ir savanoriauti.

Kas motyvuoja mokinius, kuriuos motyvuoja svarba, prasmė:

- ▶ klasės identitetas – marškinėliai, daina, himnas, vėliava,
- ▶ pokalbiai apie teigiamą klasės suvokimą,
- ▶ suteikta galimybė pristatyti žinias klasėje atitinkamai auditorijai,
- ▶ aiškumas, kodėl mokoma to, ko mokoma, ir kaip to mokoma,
- ▶ pokalbiai apie svarbias idėjas ir įkvepiančius žmones per pamokas.

Papildomos motyvavimo strategijos:

- ▶ stiprybių išryškinimas,
- ▶ specialių interesų klubai,
- ▶ kartu švenčiami įvairūs pasiekimai,
- ▶ mokymasis bendradarbiaujant.

3.3. Kalba

Kodėl turėtumėte mokytis lietuvių kalbos?

Kodėl turėtumėte mokytis lietuvių kalbos?

Visose be išimties lietuviškose mokyklose, integruojant ukrainiečių vaikus į ugdymo procesą, iškilo lietuvių kalbos mokymo problema.

Ar reikėjo iš karto kalbėti lietuviškai su ukrainiečių vaikais mokyklose? O gal geriau buvo kalbėti angliškai? Arba rusiškai (kurių dauguma ukrainiečių vaikų suprato)?

Pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į vaiko būseną: jei jis atvyksta neturėdamas priemonių, yra sutrikęs ir pasimetęs, geriau nereikalauti bendrauti valstybine kalba, numatyti jo adaptacinį laikotarpį.

Vaikas gyvendamas šalyje, kurioje mokoma kita kalba, turi mokytis šios šalies kalbos. Tačiau jis bus motyvuotas tai daryti tik tada, kai jausis saugus.

Kalbos reikėtų pradėti vaiką mokyti nuosekliai, žingsnis po žingsnio. Siekiant išmokyti vaiką kitos kalbos, reikėtų sudaryti konkretų planą, kaip rašoma 2 skyriuje.

21

Naujų kalbų mokymosi nauda

▶ Geresni kognityviniai įgūdžiai – tyrimai rodo, kad dvikalbiai ir trikalbiai asmenys turi geresnius įgūdžius spręsti sudėtingus klausimus, problemas ir užduotis, turi geresnę atmintį ir geba atlikti daug užduočių.

▶ Didesnės karjeros galimybės – mokant bet kurią užsienio kalbą ir gimtojoje šalyje yra didesnės karjeros ir studijų galimybės.

▶ Platus kultūros akiratis – užsienio kalbos mokėjimas praplečia akiratį, suteikia galimybę tiesiogiai susipažinti su kita kultūra, taip pat literatūra, filmais ir muzika.

▶ Įvairus kultūrinis kontekstas – mokant vaikus kalbos, derėtų juos įtraukti į šalyje organizuojamus tradicinius renginius, pavyzdžiui, festivalius, muges ir muzikinius renginius. Dalyvaudami juose mokiniai supras kalbą kaip galimybę įsitraukiant į šalies gyvenimą.

Reikėtų nustatyti pasiekiamus ir trumpalaikius tikslus (žr. 2 skyrių). Nereikia siekti išmokyti vaiką tobulai vartoti užsienio kalbą. Pirmiausia jis turi išmokti pasisveikinti, prisistatyti, atsakyti į klausimus, paprašyti pagalbos ar nusipirkti maisto produktų. Kiekvieną vaiko kalbos mokymosi pasiekimą reikia įvertinti pagiriant jį ir padėsinant tęsti mokymąsi.

Kalbos mokymąsi reikia individualizuoti, t. y. rasti vaiką dominančias sritis, kurias galima būtų įtraukti į mokymosi planą, nesvarbu, kas tai būtų sportas, animaciniai filmai ar filmai, menas ar gyvūnai. Tai paskatintų vaiką intensyviau mokytis kalbos.

Empatija ir supratimas – mokytojas turi pripažinti ir palaikyti vaiką, kuris mokosi naujos kalbos. Svarbu suprasti emocinius ir psichologinius iššūkius, su kuriais mokinyss susiduria. Mokytojas rodydamas empatiją gali sustiprinti pasitikėjimą ir sukurti palankią mokymosi aplinką.

Skatinant vaiką mokytis kalbos, būtina bendrauti su tėvais – tėvai turėtų skatinti vaiką mokytis kalbos ir patys tai daryti. Svarbu, kad būtų dalinamasi sėkme, mokomasi kartu, keičiantis patirtimi. Tai vaikui padės dar labiau suprasti, kad kalbos mokymasis yra svarbus.

Kalbos mokymosi svarbą pateikti pasakojimu – užuot kalbėjus apie kalbos mokymosi būtinybę ir svarbą dabartinėje situacijoje, galima tai būtų pateikti kaip paslaptinę kelionę į slaptos kalbos mokymąsi, kurią mokės tik keli vaiko aplinkos žmonės. Taigi kalba gali tapti jų slaptu kodu, kurio niekas kitas nežinos, kai vaikas grįš namo. Jei vaikas vyresnis, galima įvardyti kalbos mokėjimo naudą tolesniam mokymuisi ir darbui, papildomoms galimybėms.

4. skyrius.

Kiti klausimai

4. skyrius. Kiti klausimai

4.1. Vaikų vertinimas

Kaip vertinti vaikus, besimokančius pagal kitokią programą nei jų gimtojoje šalyje? Kaip juos vertinti, kad motyvacija mokytis nedingtų ir stiprėtų?

Projekto rengėjai ir įgyvendintojai kartu su partneriais, Lietuvos mokyklų mokytojais, priėjo prie išvadų:

► Vaiko adaptacijos laikotarpį mokykloje reikėtų padalyti į tris etapus (kiekvieno etapo trukmė priklausytų nuo situacijos mokykloje ir vaiko būklės):

1. visiškai nevertinti vaiko pasiekimų;
2. skirti du įvertinimus: vieną už išminktą medžiagą, kitą – už pastangas. Šio etapo vertinimas gali būti rašytinis ar žodinis grįžtamasis ryšys, įrašas elektroniniame dienyne arba atskira žinutė vaikui ir tėvams;
3. laipsniškai pereiti prie bendro vertinimo (iš karto nederėtų vertinti blogais pažymiais, tik gerais, vaikui adaptavusis vertinti įprastai).
4. ► **Suteikti vaikui kuo daugiau grįžamojo ryšio, kad jis jaustų, jog jo pastangos mokytis yra matomos. Svarbu pasakyti kuo daugiau teigiamų atsiliepimų.**

► Būtina reguliariai bendrauti su tėvais, nes toks palaikymas taip pat padeda vaikui susidoroti su sunkumais. Tėvams reikia paaiškinti, kad iš vaiko aukštų įvertinimų reikauti greitai negalima. Kiekvienam vaikui reikia laiko adaptuotis. Mokymasis kita kalba su nepažįstamais vaikais sukelia nemažai streso, todėl iš pradžių svarbu įveikti šias kliūtis.

Vertinant vaikus būtina atkreipti dėmesį į tai, kad vertinamas ne mokinys kaip asmuo, bet jo pastangos. Blogas įvertinimas nereiškia, kad mokinys yra blogas, tai ženklas, kad jis stengiasi, ir reikia į tai atkreipti dėmesį. Vertinti reikia objektyviai, nes per pusmetį vaikas gali priprasti prie atlaidaus vertinimo ir tai gali demotyvuoti mokinį mokytis tuomet, kai jis stengsis labiau, o vertinimas bus žemesnis. Taigi svarbu sąžiningas vertinimas, išsamus grįžtamasis ryšys ir santykių su mokiniu palaikymas.

4.2. Bendravimas su tėvais

Ypač svarbus ugdymo procese yra mokytojų bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais. Prieš pradėdami kurti šį santykį, mokytojai turi suprasti, kad tėvai nejaučia priešiško jausmo ir mokyklai. Jie, kaip ir mokytojai, siekia to paties – suteikti galimybę vaikui tobulėti ir mokytis. Taigi, svarbu susitarti, kaip bendraujant ir bendradarbiaujant galima pasiekti šį tikslą.

Tėvų vaidmuo ugdant ir auklėjant vaikus nepakeičiamas. Todėl labai svarbu supažindinti tėvus su mokyklos taisyklėmis, kad jie jas supratų, pritartų ir skatintų vaikus jų laikytis ir namuose. Taigi, mokytojai turėtų stengtis palaikyti nuolatinį ryšį su tėvais ir informuoti juos apie mokyklos veiklą bei taisykles.

Trys siūlymai, kaip užmegzti pasitikėjimu grįstus santykius su tėvais:

1. Informuoti tėvus. Reikėtų supažindinti tėvus su mokyklos taisyklėmis ir paprašyti jų laikytis namuose. Tėvams galima būtų siųsti nuotraukas, taip informuojant, kas vyksta klasėje, ir pakviesti juos prisijungti prie šių veiklų.
2. Stengtis gauti iš tėvų pastebėjimų ir atsiliepimų. Reguliarus bendravimas su tėvais gali suteikti vertingos informacijos ir skatinti bendros atsakomybės jausmą. Siekiant sužinoti tėvų ir vaikų nuomonę dėl organizuojamo ugdymo mokykloje, galima atlikti trumpas anketines apklausas. Tai padėtų atliepti vaikų ir jų tėvų poreikius.
3. Organizuoti tėvų vizitus į mokyklą. Kviesti tėvus į mokyklą, kad jie susipažintų su erdve, kurioje jų vaikai mokosi, suprastų jos prasmę. Taip pat siūlytina į tėvus kreiptis prašant juos padėti organizuoti įvairias veiklas bei renginius, įtraukiant į kokybišką laiko praleidimą su vaikais.

Visa tai padėtų tėvams suprasti mokyklos vertę ir filosofiją, skatintų glaudų bendradarbiavimą ir nuoširdų supratimą.

Svarbu, kad tėvai gerbtų mokyklos nepriklausomybę ir autonomiją, o jiems kilusius nuogąstavimus, nedidelius ginčus ir konfliktus mokyklos administracija ir mokytojai vertintų kaip galimybes tobulinti vaikų ugdymą. Kilusius nesutarimus turėtų spręsti kompetentingi mokytojai, kurie pateiktų geriausius sprendimus, leidžiančius vaikams formuoti konfliktų sprendimo įgūdžius ir mokytis iš patirties.

Kilus konfliktui, svarbu:

1. suprasti, ko siekiama – keisti situaciją ar imtis situacijos prevencijos;
2. nurodyti dalyvius: mokytojas, vaikas, tėvai; arba mokytojas, du vaikai, jų tėvai, socialinis darbuotojas;
3. išsamiai išanalizuoti situaciją – kas konkrečiai įvyko, kokios prielaidos lėmė konfliktą;
4. nustatyti visų šalių poreikius – kokį tėvai, mokykla, vaikas norėtų gauti rezultatą; koks konkrečiai turėtų būti sprendimas;
5. surinkti individualius atsakymus ir sprendimus;
6. įrašyti bendrus sprendimus ir juos aptarti;
7. susitarti dėl naujo sprendimo;
8. aprašyti sprendimą ir parengti protokolą (jei reikia).

Susidarius probleminei situacijai svarbu ją spręsti konstruktyviai, atsiri-bojant nuo emocijų, kitaip galima perdegti, prarasti motyvaciją dirbti mokytoju. Taigi, jei į mokyklą problemos spręsti atvyksta supykęs tėvas arba mama ir nori tai padaryti per pertrauką, reikia jį išklaudyti, bet problemos nespręsti, nebent tai būtų absoliučiai būtina. Reikia mandagiai pasakyti: „Aš jus išgirdau, siūlau susitikti abiem tinkamu metu ir aptarti iškilusią problemą.“ Nereikėtų nieko spręsti pasku-bomis, ypač per pamokas, kada reikia organizuoti ugdymo procesą mokiniams. Svarbu vertinti savo laiką ir ribas!

Kas galėtų padėti tėvams įsitraukti į mokyklos gyvenimą?

► Tėvų ir jų vaikų saugumas mokykloje. Tėvams nepatinka, kai jų vaikas mokykloje koneveikiamas ir kai kalbama tik apie tai, ko jis nepadarė, ką turi padaryti. Tėvai nori lankytis mokykloje tuomet, tai sužino, kokios vaiko galimybės, pasiekimai, mokytojai bendrauja pozityviai.

► Bendros vertybės. Mokykla prisideda ir prie asmeninio vaiko tobulėjimo. Daugiausia tai lemia mokykloje puoselėjamos vertybės, kurių skatinama laikytis ir namuose. Apie vertybes mokytojai turėtų pasikalbėti privačiai.

► Gera patirtis. Bendradarbiaudami su tėvais, mokytojai turėtų organizuoti kuo daugiau bendrų veiklų, kaip antai, rengti mugės, šventes, projektuoti bendras erdves: žaidimų aikšteles ar panašiai. Šių veiklų metu tėvai ir vaikai artimiau susipažįsta vieni su kitais, daugiau bendrauja, susibičiulauja, taip mokykla tampa vieta, kurioje jie nori dažniau lankytis, susitikti.

Tėvai taip pat gali tapti mokyklos ambasadoriais. Tai nėra dažnas reiškinys, bet situacija keičiasi: šiandien mokykla yra kur kas daugiau nei tik vieta, kur vaikas saugiai leidžia laiką ir įgyja žinių. Pokytis nėra lengvas, bet įmanomas.

4.3. Klasės taisyklės. Kaip jas įgyvendinti?

Daugelis Lietuvos mokyklų mokytojų nepatenkinti mokinių drausme klasėse. Situacija sudėtinga, nes nėra įstatymų, kurie gintų mokytojų teises. Taigi pedagogams trūksta svertų, kuriais galėtų sudrausminti mokinius. Situaciją reikėtų spręsti valstybės lygmeniu, priimant nutarimus, kurie apsaugotų mokytojus.

Ką galima ir reikia daryti klasėje dabar?

1. Kurti santykius. Svarbu užmegzti santykius su kiekvienu mokiniu: išklaudyti, kas vaikui svarbu, stengtis suprasti jo interesus, savijautą. Geras mokytojas, kuris negrasina, svarbu, nes gąsdinimas ir bausmės ilgai neveikia, bet vien to nepakanka santykiams sukurti. Santykiams sukurti reikia dėmesio, laiko, asmeninių pokalbių, pastangų suprasti vaiko gyvenimą. Taigi, svarbu ne geras požiūris ir meilė visiems vaikams, o santykis su kiekvienu mokiniu ir pagarba kiekvieno asmenybei.
2. Ugdyti pagarbą mokytojui. Yra mokytojų, kuriuos vaikai gerbia, ir yra tokių, kurių negerbia. Kodėl? Ar mokytojas gali būti orus? Ar jis moka brėžti ribas? Nuo atsakymų į šiuos klausimus priklauso drausmė klasėje, bandymai ją pažeisti ir šių bandymų sėkmė.
3. Nustatyti, ar tema vaikams įdomi. Ar tema lengvai išmokstama? Jei mokinsys geba atlikti visas užduotis ir supranta dalyką, jei mokytojas randa įdomios medžiagos, drausmės pažeidimų klasėje bus mažiau.

4. Nustatyti taisykles. Reikia nustatyti taisykles dėl drausmės, kurios turėtų būti aiškos ir suprantamos. Nustatytas taisykles svarbu su mokiniais aptarti: kodėl jos reikalingos. Taisykles reikia užrašyti ir nuspręsti, kokia atsakomybė laukia už jų pažeidimą. Dėl drausmės taisyklių laikymosi gali būti pasirašyta sutartis tarp mokytojo ir mokinio. Tik tuomet, kai vaikai supranta taisykles ir yra motyvuoti jų laikytis, taisyklės veiksmingos. Taigi, koks yra mokymosi tikslas? Ką vaikai veiks per pamoką? Kodėl jiems reikia mokytis dėstomo dalyko? Atsakymus į šiuos klausimus mokytojas mokiniams turi pateikti iš anksto. Nederėtų pamiršti, kad skirtingi mokiniai gali tikėtis skirtingų atsakymų: vieniems gali rūpėti pažymiai, kitiems – ateities perspektyvos, tretiems – patenkinti smalsumą, gali būti ir tokių, kuriems tiesiog patinka mokytojas. Tai aptarta 3.2. skyriuje. Motyvacija.

5. Nustatyti drausmės pažeidėjus. Yra vaikų, kurie neklauso mokytojo, jiems nerūpi taisyklės, jiems tiesiog neįdomu mokytis. Kartais atrodo, kad vienintelis jų tikslas – sutrikdyti ugdymo procesą. Su tokiais mokiniais mokytojui sunku sukurti santykį, nepaisant to, kad jis žino, kuo vaikas domisi, pažįsta šeimą ir gyvenimo sąlygas. Dažnai tai atsitinka todėl, kad mokytojas nėra pakankamai emociškai stiprus. Tokius vaikus paprastai sudrausmina tik emociškai stipresni ar svarbesni asmenys: tėvai, kitas mokytojas ar direktorius, kuriuos jis gerbia. Jei kyla drausmės problemų, tokio mokinio svarbu nežeminti kitų vaikų akivaizdoje, bet labai autoritetingai privataus pokalbio metu paaiškinti, kad taisyklių laužyti negalima. Gerai tai, kad tokių vaikų mokykloje yra nedaug, o klasėje ne daugiau dažnai tik vienas.

4.4. Demokratijos principai mokykloje

Dėl kultūrinių skirtumų iš kitur atvykusių šeimų gyvensena skiriasi nuo šalies, į kurią atvyko, šeimų gyvenimo būdo, vertybių. Dėl šių skirtumų mokytojams kyla sunkumų integruojant atvykusius vaikus į mokyklą. Atvykę iš kitur vaikai nesupranta kitaip besielgiančių vietinių mokinių, negeba prisitaikyti prie mokyklos vertybių. Kalbama apie demokratines vertybes, asmens vertę, asmenines ribas, žinias ir mokymąsi, santykių vertę. Dėl išvardytų dalykų dažnai susiduriama su vietinių vaikų ir atvykėlių atsakomybės problema. Matyti, kad kai kurie vaikai reaguoja tik į bausmes, nenori mokytis, nenori kalbėti apie mokymąsi, suvokia jį kaip sunkinantį gyvenimą, nesvarbų dalyką. Tokį požiūrį turinčių mokinių pasitaiko ne tik tarp imigrantų, bet ir tarp piliečių. Jį galima paaiškinti ankstesne vaiko patirtimi ir šeimoje puoselėtomis vertybėmis. Jei vaiku šeimoje nepasitikima, jei vienintelė auklėjimo priemonė yra bausmė, jis nenori prisiimti atsakomybės už savo veiksmus ir puoselėti mokyklos vertybių.

Ką daryti tokiu atveju?

- ▶ Bendrauti su tėvais. Kartais tikrai geriau pasirinkti kitą mokyklą arba palaipsniui keisti santykius su vaiku.
- ▶ Suteikti vaikui šiek tiek atsakomybės už namų darbus, už kai kuriuos ugdymo procesus klasėje.
- ▶ Daug kalbėti su vaiku ir klase apie demokratines vertybes, aiškinant, kodėl jos svarbios.

- ▶ Organizuoti komandinį darbą ir žaisti komandinius žaidimus, kurių metu vaikas būtų atsakingas už komandos rezultatą.
- ▶ Nebarti ir nebausti vaiko. Kalbėti, palaikyti ir atsargiai supažindinti su mokyklos vertybėmis, suprantant, kad vaikas nėra to patyręs.
- ▶ Duoti vaikui užduočių, susijusių su erdve, kurių rezultatai būtų matomi Tuomet vaikas pajustų, kad daro įtaką ir gali keisti.

Svarbu nepamiršti, kad mokyklos demokratijos lygis priklauso nuo visų ugdymo proceso dalyvių brandos.

Todėl demokratines vertybes diegti reikia palaipsniui, nesitikint greitų rezultatų.

4.5. Skirtingas pasiekimų lygis ir programos

Viena iš imigrantų vaikų ugdymo problemų bendrojo lavinimo mokyklose – skirtingos mokymo programos ir pasiekimų lygis. Tai problema, su kuria susiduria visi pedagogai, kurių klasėse mokosi imigrantų vaikai. Tokiu atveju būtina parengti individualų vaiko ugdymo planą, kuris padėtų mokiniui pasivyti klasėje besimokančius arba neleistų jam nuobodžiauti pamokose, jei jis tai jau yra išmokęs savo šalyje.

Lietuvos mokyklų mokytojų geroji patirtis:

- ▶ Svarbu motyvuoti vaikus mokytis programų.
- ▶ Į ugdymo procesą įtraukti bendraklasių, kurie padėtų kalbos nemokantiems mokiniams atlikti darbus grupėse.
- ▶ Skatinti gerai besimokančius mokinius padėti tiems, kuriems reikia pagalbos.
- ▶ Turėti mokytoją padėjėją, kuris paaiškintų medžiagą ir padėtų atlikti užduotis. Jei mokytojo padėjėjo nėra, galima sukurti papildomų užduočių kita kalba, jas patikrinti ir įvertinti galima naudojantis GPT pokalbiais.

5. skyrius. Svarbūs dalykai ir pratimai

5. skyrius. Svarbūs dalykai ir pratimai

5.1. Kaip pasirūpinti savimi ir planuoti laiką

Kiekvienų mokslo metų pabaigoje (kartais ir pradžioje) dauguma mokytojų būna išsekę. Jie taip pripratę prie šios būsenos, kad: pirma, ne visada laiku pastebi, jog tai nėra gerai, antra, retai ką nors dėl to daro.

Svarbu prisiminti, kad tokia būsena daro įtaką veiksams ir reakcijoms, taip pat veikia mokinius ir kitus aplinkinius. Kuo labiau mokytojas yra išsekęs, tuo sunkiau jam adekvačiai reaguoti.

Šiame skyriuje siūloma keletas būdų, kaip palaikyti aukštą energijos lygį.

1 pratimas. Skalėje nuo 1 iki 10 įvertinkite savo būklę šiais lygmenimis:

1. Ekonominis. Ar manote, kad turite pakankamai pinigų? Atsakymą pagrįskite savo jausmais ir nelyginkite savęs su kitais ar statistiniais duomenimis.
2. Emocinis. Ar esate stabilus, ar norite ką nors nužudyti arba atsigulti ir numirti? Gal po kokio nors įvykio jaučiatės taip, tarsi visos jūsų emocijos būtų dingusios?
3. Energija. Kiek energijos turite? Ar esate energingas ir galite dirbti bei priimti sprendimus, o gal jaučiatės taip, tarsi gulėtumėte ir nejudėtumėte?
4. Egzistencinis. Tai susiję su tuo, ką darote, reikšme ir svarba.

Jei balas mažesnis nei 5, reikia susirūpinti.

Sudarykite sąrašą dalykų, kurie gali padėti pakelti krentantį lygį.

► Ekonominis lygis. Ar galite mokėti už papildomas valandas arba teikti papildomas paslaugas? Galbūt jums reikia patarimų finansų valdymo klausimais. Jei šis lygis negerėja ir jūsų netenkina dabartinė padėtis, ar šis darbas tikrai jums tinkamas?

► Emocinis. Galbūt pokalbis su psichologu, vienatvė, apmąstymai ar kolegų pagyrimai padėtų jums pasijusti geriau.

► Energija. Gerkite skanią arbatą, pakankamai miegokite, eikite pasivaikščioti, leiskite laiką su šeima, sportuokite – visa tai gali padėti pagerinti Jūsų būklę. Užsirašykite, kas jums padeda. Nuolat papildykite sąrašą ir darykite tai.

► Labai sunku vienam pakelti egzistencinį lygį. Pasikalbėkite su kolegomis apie tai, ką darote ir kodėl tai svarbu. Taip, visi jau žino ir supranta, kad mokykla yra svarbi. Tačiau kalbėkite apie tai: kai žodžiais įvardijame tikrovę, ji tampa kažkuo, į ką galima atsiremti.

2 pratimas. Sudarykite sąrašą dalykų, kurie jus džiugina. Surašykite 100 dalykų, kurie didina laimės koeficientą (kelionės, gera kava, pokalbis su draugu, šuniuko glostymas, gulėjimas ant žolės, žvaigždžių stebėjimas ir pan.) Po 20 ir 40 sąrašo dalykų suprasite, kad labai paprasti dalykai daro Jus šiek tiek laimingesnius.

Išsiugdykite įprotį kasdien įgyvendinti bent keturis ar penkis sąrašo punktus. Svarbu: veiksmo atlikimo metu pagalvokite apie savo būseną, pajuskite save, būkite čia ir dabar. Jei mėgstate kavą, pajuskite jos skonį, aromatą, temperatūrą ir tuo metu negalvokite apie darbą ar rašykite kam nors žinutes. Skirkite laiko sau.

Svarbu miegoti, mankštintis, laikytis dietos ir rūpintis santykiais su artimaisiais. Bet Jūs tai jau žinote.

Niekada nespėsite atlikti visų darbų, todėl skirkite laiko sau. Sustokite ir mėgaukitės akimirka. Tai darote ne šiaip sau. Nuo jūsų gerovės priklauso jūsų šeimos, draugų ir vaikų, su kuriais dirbate, gerovė.

5.2. Savivertės pripažinimas

Ar dažnai aptarinėjate vienas kito pasiekimus? Ar dažnai įvertinate tai, ką esate pasiekęs? Ar tai paminite?

Šie dalykai būtini stiprinant jūsų pasitikėjimą savimi, kad galėtumėte remtis savo patirtimi, ginti savo ribas ir jaustis svarbūs, saugūs bei vertinami.

Pratimai. Vakare užsirašykite bent tris savo dienos pasiekimus. Pagirkite save už tai. Nenuvertinkite jų! Viskas, kas šiandien Jums buvo sunku, yra pasiekimas. Viskas, į ką investavote savo išteklius ir talentą, yra pasiekimas. Jei nemokame pripažinti savo pasiekimų, mums sunku nuoširdžiai pripažinti kitų pasiekimus. Nepripažįstant savo pasiekimų, sunku rizikuoti, daryti ką nors nauja, priimti sunkius ir sudėtingus sprendimus.

Pratimas komandai. Pasidalykite su komanda praėjusios savaitės pasiekimais. Tegul komanda įvardija kitų Jūsų pasiekimų. Kaip jaučiatės juos išgirdę? Pagalvokite, ar tai, ką įvardija kolegos, Jūs laikote pasiekimu? Jei taip, kodėl jų nepaminėjote? Jei ne, kodėl? Pagalvokite, kas iš tikrųjų yra pasiekimai ir kiek jų kasdien realizuojate.

5.3. Klausymosi įgūdžių ugdymas

Gebėjimas išgirsti – ne tik klausytis, bet ir išgirsti, suteikti vaikui erdvės – yra vienas svarbiausių mokytojo įgūdžių. Kartais labai sunku klausytis – norima komentuoti, pertraukti, patarti, pasidalyti savo patirtimi, ir dažnai tai yra tinkama. Tačiau kartais reikia tiesiog išklaustyti, būti šalia, suteikti erdvę kitam žmogui ir nereaguoti pasakant savo nuomonę. Suteikti erdvės reiškia neužpildyti jos savo patirtimi. Tai reiškia tiesiog suteikti paramą ir išklaustyti, suprantant, kad Jūsų pasakojimai ir patarimai dabar netinka.

Tačiau ne visada leidžiame pasidalyti tuo, kas mums svarbu. Ir tai nutinka dėl įvairių priežasčių: tarsi nėra ką pasakyti, tai nereikšminga, neverta dėmesio, nenorima kolegos apkrauti savo problemomis. Esmė ta, kad kiekvienas mokytojas yra žmogus, kuriam kartais taip pat reikia pasisakyti ar išklaudyti, kuriam reikia palaikymo ir pripažinimo. Todėl svarbu suteikti erdvės ne tik vaikams, bet ir vienas kitam.

Pratimai. Kolegai penkias–septynias minutes pasakokite istoriją. Jo užduotis – nieko nesakyti, tik klausytis. Pasakoti reikia taip, kad būtų girdimas kiekvienas žodis ir suvokiama kiekviena emocija. Pasakojimo pabaigoje paprašykite kolegos pasidalyti, kaip jis (ji) jautėsi Jūsų pasakojimo metu. Galite paprašyti jo pakartoti tai, ką girdėjo. Tai padės Jums nustatyti, ar asmuo išgirdo tai, ką norėjote pasakyti, ar ką nors kita.

Pasikeiskite vaidmenimis ir pakartokite pratimą.

Papasakokite apie savo patirtį. Ar buvo sunku kalbėti? Kodėl? O klausytis? Ar klausydamiesi turėjote kokių nors minčių, pastebėjimų?

Labai svarbu praktikuoti klausymąsi. Kai klausomės, suteikiame erdvės žmogui, su kuriuo kalbamės. Kartais užtenka tik klausytis. Itin svarbu, kad mokytojas, dirbdamas su vaikais, atidžiai klausytųsi ir išgirstų.

Klausantis labai svarbu numalšinti poreikį atsakyti, komentuoti, patarti ar ieškoti atsakymų. Jūsų viduje turėtų būti tyla, nes tai yra erdvė kitam asmeniui, kurios jam dabar reikia.

5.4. Susitikimų erdvė bendriems klausimams aptarti

Mokytojai dažnai įvardija norą keletą valandų pabūti kartu su kolegomis, aptarti ką nors prasmingo, ne visada susijusio su mokykla. Tai susitikimų erdvė, kuri svarbi jiems kaip asmenybėms. Pagrindinis tokių susitikimų tikslas – ne mokyti vaikus, bet pakalbėti apie mokytojų būklę, jų mintis, požiūrį ir juos pačius.

Tokius susitikimus su kolegomis reikėtų organizuoti reguliariai. Taip, tai laikas, kurio metu nėra tiesiogiai sprendžiamos problemos, tačiau šis laikas kartu padeda stiprinti kolektyvą, užtikrinant, kad kiekvienas mato kitą, kad kiekvienas turi savo vietą. Galima kartu atlikti šiame leidinyje pateiktus pratimus arba aptarti svarbias temas.

Diskusijų temos:

- ▶ mokyklos vertybės,
- ▶ kiekvieno mokytojo būseną yra energetinė, emocinė, egzistencinė,
- ▶ švietimo prasmė. Kodėl švietimas yra svarbus?
- ▶ socialinis švietimo vaidmuo. Kaip jis pasikeitė? Ką manote apie šiuos pokyčius?
- ▶ atmosfera mokykloje. Ką apie tai manote?
- ▶ pokyčiai mokykloje, palyginti su praėjusiais metais,
- ▶ metų ar pusmečio refleksija,
- ▶ metų tikslai,
- ▶ demokratija mokykloje. Kur ji yra ir kaip ji pasireiškia?

Praktika.

Vienas iš problemų sprendimo būdų bendradarbiaujant dėl praktikų yra tarpusavio konsultacijų protokolai.

1. Asmuo, kuriam reikia patarimo, per 5–7 minutes trumpai pristato problemą. Svarbu įvardyti esmę.
2. Aiškinamųjų klausimų raundas (5 minutės) – dalyviai paeiliui užduoda aiškinamuosius klausimus, kad išsiaiškintų esmę.
3. Nuodugnių klausimų ratas (5 minutės) – klausimai, kurie pagilina temą ir padeda pamatyti problemą iš kitos perspektyvos arba pamatyti tai, ko kalbėtojas nepastebėjo. Svarbu, tai turėtų būti ne pasiūlymai, o nuoširdūs klausimai, kuriuos uždavus siekiama gauti atsakymą, kurio klausėjas nežino.
4. Diskusija (15 minučių). Komanda turi galimybę aptarti galimus problemos sprendimus ir pasiūlyti juos pranešėjui. Svarbu pasiūlymų nekritikuoti, galima atkreipti dėmesį į numanomą riziką.
5. Kalbėtojas pasirenka, jo manymu, tinkamiausius atsakymus ir paskelbia, ką planuoja daryti (5 minutės).
6. Dėkingumo ratas (3 minutės) – kalbėtojas padėkoja komandai už pagalbą, pažymėdamas, kas jam buvo svarbiausia. Komanda padėkoja vieni kitiems ir pranešėjui už tai, kad išklusė ir gerai dirbo kartu.

Nepamirškite, reikia skirti laiko sukurti santykius komandoje. Tai gali būti bendras mokymasis, diskusijos, pokalbiai, išvykos, renginiai ar šventės. Tokie susibūrimai daro kolegų santykius šiltesnius ir stiprina pasitikėjimą, kuris gali būti naudingas, kai kam nors iš komandos narių sunku.